

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaalihuoltolain, vanhuspalvelulain ja asiakasmaksulain muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysministeriö
(VN/25888/2024)

Lausunnon keskeiset nostot

- Teknologian nykyistä laajempi hyödyntäminen sosiaalihuollon palveluissa on kokonaisuudessaan merkittävä positiivinen muutos. Esitys on monin osin kannatettava, mutta kaipaava täsmennyksiä.
- Teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa ei tulisi asettaa maksimirajaa. Esitys perustuu käsitykseen tämänhetkisistä teknologisista ratkaisuista, jotka voivat kehittyä nopealla vauhdilla.
- Esitykseen ei tulisi jättää iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon vähimmäishenkilöstömitoitukselle alarajaa. Toimintaympäristöt ja asiakasprofiilit poikkeavat toisistaan, ja sen vuoksi tarvittaisiin mahdollisuutta joustaa vähimmäismitoituksesta. Esityksessä ei ole kannustinta teknologioiden hankinnoille.

Pidätkö kannatettavana, että teknologisten ratkaisujen käyttämisestä sosiaalihuollon palveluissa säädettäisiin uudessa 47 §:ssä esitetyllä tavalla?

Kyllä

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue kannattaa sitä, että lainsäädäntöön lisätään säännökset digitaalisista ratkaisuista sosiaalihuollon palveluissa. Lainsäädännön yhdenmukaisen soveltamisen ja asiakkaiden yhdenvertaisen kohtelun kannalta on tärkeää, että asiasta on nimenomaisesti säädetty.

Sosiaalihuoltolain 47 §:ää koskevan säännösehdotuksen suhde asiakkaan tahdosta riippumattomiin toimenpiteisiin, eli rajoitustoimenpiteisiin, jää kuitenkin epäselväksi. Hallituksen esitysluonnoksen perusteella tarkoitus on, että säännösehdotusta sovellettaisiin kaikkiin sosiaalihuollon palveluihin. Säännösehdotuksessa ei ole rajattu teknologisia ratkaisuja, joita voitaisiin hyödyntää sosiaalihuollon palveluissa. Hallituksen esitysluonnoksen säännöskohtaisissa perusteluissa on todettu, että asiakkaan tahdosta riippumattomista toimenpiteistä sekä asiakkaan hoitoon tai huolenpitoon liittyvistä pakotteista ja rajoituksista sekä niitä koskevasta päätöksentekomenettelystä sosiaalihuollossa on voimassa, mitä niistä erikseen säädetään. Hallituksen esitysluonnoksen perusteella jää epäselväksi, missä tilanteissa

sosiaalihuollon palveluissa käytettävät teknologiset ratkaisut katsottaisiin rajoitustoimenpiteiksi, joista tulisi olla säädetty erikseen lailla. Tulkintaa vaikeuttaa se, että tällä hetkellä sosiaalihuollon lainsäädäntö on puutteellista rajoitustoimenpiteiden osalta, sillä asiasta on säädetty sosiaalihuollon osalta ainoastaan kehitysvammalaissa ja lastensuojelulaissa. Esimerkiksi hallituksen esitysluonnoksessa on tuotu esille teknologisia ratkaisuja erilaiset aktiiviset ja passiiviset hälytysjärjestelmät (mm. liiketunnistimet ja kulunvalvonta). Toisaalta kehitysvammalain 42 m §:ssä on säädetty valvotusta liikkumisesta. Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotettua sääntelyä tulisi selkeyttää suhteessa rajoitustoimenpiteisiin.

Hallituksen esitysluonnoksessa tuodaan esille, että teknologisten ratkaisujen arviointivelvollisuuden soveltaminen koskemaan lastensuojelulain mukaista asiakasprosessia edellyttää laajempaa lapsivaikutusten arviointia ja sitä voidaan arvioida lastensuojelulain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotettu sääntely digitaalisista ratkaisuista koskisi kuitenkin alaikäisiä silloin, kun kyse olisi sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain mukaisesta palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelman laatimisesta. Ehdotetuista säännöksistä ja hallituksen esitysluonnoksesta ei ilmene, mitä teknologisten ratkaisujen käyttöönotossa ja käytössä tulisi erityisesti huomioida silloin, kun asiakas on alaikäinen. Kun otetaan huomioon hallituksen esitysluonnoksen mahdollistama teknologisten ratkaisujen laajuus, yhdenvertainen käyttöönotto ja käyttö sekä asiakasturvallisuuden takaaminen, jatkovalmistelun yhteydessä olisi tärkeää vielä arvioida, edellyttääkö alaikäisten osalta teknologisten ratkaisujen käyttöönotto ja käyttö tarkempaa vaikutusten arviointia, sääntelyä ja/tai kansallista ohjeistusta.

Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, että lapsen mielipiteen selvittämisestä ja kuulemisesta lastensuojelua toteutettaessa säädetään lastensuojelulaissa. Hallituksen esitysluonnoksen perusteella ehdotettu SHL 39 §:n 3 momentin mukainen arviointivelvollisuus ei kuitenkaan koskisi lastensuojelulain asiakasprosessia. Ehdotus jättää siten epäselväksi, miksi hallituksen esitysluonnoksessa viitataan lapsen mielipiteen selvittämisen ja kuulemisen osalta lastensuojelun toteuttamiseen ja lastensuojelulakiin. Hallituksen esitysluonnoksen perusteluja tulisi tältä osin korjata ja selkiyttää niin, että ehdotetun sääntelyn soveltamisalaan kuuluvien alaikäisten mielipiteen ja toivomusten selvittämisen osalta viitattaisiin sosiaalihuoltolain säännöksiin.

Ehdotetussa SHL 47 §:n 1 momentissa säädettäisiin, että teknologisten ratkaisujen käytön tulisi tukea muun muassa asiakkaan turvallisuutta ja ratkaisun tulisi soveltua käytettäväksi asiakkaan palvelussa ja vastata asiakkaan tarpeisiin. Ehdotetun pykälän 2 momentin 3 kohdan mukaan teknologisen ratkaisun käyttöönotossa ja käytössä olisi huolehdittava muun muassa siitä, ettei teknologinen ratkaisu vaaranna asiakasturvallisuutta. Hallituksen esitysluonnoksen säännöskohtaisista perusteluista ei erikseen ilmene arviointia siitä, mihin palveluihin ja missä laajuudessa teknologiset ratkaisut (kuten etätapaamiset) voisivat soveltua vaarantamatta asiakasturvallisuutta. Asiakasturvallisuuden varmistamiseksi olisi tärkeää arvioida, tulisiko

jatkovalmistelussa huomioida eri sosiaalipalvelujen luonne ja tarkoitus lainsäädännössä ja/tai sen esitöissä. Esimerkiksi sosiaalihuoltolaissa säädetty lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen vahvistamiseen ja ratkaisemiseen liittyvä tehtävä eroaa luonteeltaan niistä sosiaalipalveluista, joissa palvelua järjestetään yhdelle asiakkaalle. Kyseisessä tehtävässä viranhaltijan tulee huomioida useimmiten kolmen eri henkilön intressit ja varmistua muun muassa sopimusosapuolten aidosta ja vapaaehtoisesta tahtotilasta.

Pidättekö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikössä säädettäisiin uudessa 48 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue kannattaa sitä, että lainsäädäntöön lisätään säännökset sosiaalihuollon toimintayksiköissä suoritettavasta teknisestä valvonnasta.

Hallituksen esitysluonnoksessa on ehdotettu, että teknistä valvontaa saisi suorittaa sosiaalihuollon toimintayksikön asiakkaiden yhteisessä käytössä olevissa tiloissa. Hallituksen esitysluonnoksen perusteella teknistä valvontaa ei kuitenkaan saisi toteuttaa asiakkaan kodissa, henkilökohtaisessa asuinhuoneistossa tai saniteettitiloissa tai muissa tiloissa, joiden katsotaan kuuluvan kotirauhan piiriin. Hallituksen esitysluonnos jättää joltakin osin tulkinnanvaraiseksi sen, onko tekninen valvonta mahdollista esimerkiksi tilapäismajoitusyksikköjen yhteiskäyttöisissä majoitushuoneissa. Tekninen valvonta on tarpeen tilapäismajoitusyksikköjen yhteiskäyttöisissä majoitushuoneissa asiakkaiden ja työntekijöiden terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueella on tilapäismajoitusyksikkö, jonne asiakkaat saavat saapua päihtyneinä. Asiakkailla ei ole omia huoneita, vaan asiakkaat majoittuvat vähintään kahden hengen huoneisiin. Osalla asiakkaista on päihderiippuvuuden lisäksi hoitamattomia mielenterveyteen liittyviä sairauksia, ja asiakkaat voivat olla mukana rikollisessa toiminnassa päihderiippuvuuden vuoksi. Tilapäismajoitusyksikössä tapahtuu säännöllisesti asiakkaiden tai työntekijöiden henkeä, terveyttä tai turvallisuutta uhkaavia tilanteita, joiden ennaltaehkäisemiseen ja selvittämiseen tarvitaan henkilökunnan lisäksi teknistä valvontaa, joka kohdistuu myös yhteiskäyttöisiin majoitushuoneisiin. Hallituksen esitysluonnosta tulisi valtakunnallisesti yhdenmukaisen tulkinnan varmistamiseksi selkeyttää siten, että tekninen valvonta mahdollistettaisiin asiakkaiden käytössä olevissa yhteiskäyttöisissä majoitushuoneissa.

Hallituksen esitysluonnoksessa on ehdotettu, että teknistä valvontaa saisi suorittaa sosiaalihuollon toimintayksiköissä silloin, kun se on tarpeen asiakkaiden terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Esimerkiksi tilapäismajoitusyksikössä teknisen valvonnan tarve perustuu myös työntekijöiden terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseen. Säännösehdotuksessa tulisi näin ollen huomioida myös sosiaalihuollon toimintayksiköiden työntekijöiden terveys, turvallisuus ja hyvinvointi.

Esityksessä ehdotetaan, että asiakkaalta ei pyydetä suostumusta teknologisen ratkaisun käyttöönottoon, vaan asiakkaan mielipide otetaan huomioon osana asiakasprosessia (palvelutarpeen arviointi, palvelusuunnitelma, päätös). Kannatatteko tätä ehdotusta? (HE-luonnos kappale 2.6)

Kyllä

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue kannattaa sitä, että asiakkailta ei pyydetä erillisiä suostumuksia teknologisten ratkaisujen käyttöönottoon. Sosiaalihuollon palvelut ovat pääsääntöisesti vapaaehtoisia, asiakkaan tahtoon perustuvia palveluita.

Sosiaalihuollon lainsäädäntö edellyttää, että sosiaalihuoltoa toteutettaessa otetaan huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu sekä yksilölliset tarpeet. Sen vuoksi ei ole tarpeen, että asiakkailta pyydetäisiin erilliset suostumukset teknologisten ratkaisujen käyttöönottoon.

Lisäksi joissakin tilanteissa teknologisten ratkaisujen käyttöönotto on kiinteässä yhteydessä sosiaalihuollon palveluun ja käytännössä edellytys sille, että asiakkaalle pystytään järjestämään kyseistä sosiaalihuollon palvelua turvallisesti. Tällaisessa tilanteessa erillisellä nimenomaisella suostumuksella voi olla näennäinen asema, koska kyse on viime kädessä siitä, haluaako asiakas kyseistä sosiaalihuollon palvelua, johon kuuluu myös teknologinen ratkaisu.

Erillisten nimenomaisten suostumusten pyytäminen olisi monissa tilanteissa käytännössä haasteellista. Esimerkiksi ikääntyneiden palveluissa ja vammaispalveluissa asiakkaat eivät aina pysty antamaan päteviä suostumuksia. Vain harvoilla asiakkailla on laajennettu edunvalvonta, joka kattaa henkilöä koskevat asiat. Sosiaalihuollon asiakaslain 9 §:n perusteella asiakkaan tahtoa selvitetään tarvittaessa asiakkaan laillisen edustajan, omaisen tai muun läheisen kanssa. Lainsäädännön näkökulmasta on epäselvää, voisiko asiakkaan omainen tai läheinen antaa kyseisen säännöksen perusteella asiakkaan puolesta erillisen nimenomaisen suostumuksen teknologisten ratkaisujen käyttöönottoon sosiaalihuollon palveluissa.

Teknologisten ratkaisujen käyttöönoton kannalta olisi sen sijaan tärkeää tunnistaa ne tilanteet, joihin sisältyy asiakkaan tahdosta riippumattomia toimenpiteitä, eli rajoitustoimenpiteitä. Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotettua sääntelyä tulisi tältä osin selkeyttää. Ks. tarkemmin vastaus kohtaan "Pidättekö kannatettavana, että teknologisten ratkaisujen käyttämisestä sosiaalihuollon palveluissa säädettäisiin uudessa 47 §:ssä esitetyllä tavalla?".

Mikäli sääntelyssä edellytettäisiin asiakkaan nimenomaista suostumusta teknologisen ratkaisun käyttöönotolle ja käytölle, olisi sääntelyä tarkennettava sen osalta, kuka suostumuksen voisi antaa täysi-ikäisten asiakkaiden sekä alaikäisten asiakkaiden osalta. Alaikäisten asiakkaiden osalta sääntelyssä tulisi huomioida lapsen puhevalta ja huoltajien yhteistoimintavelvoite.

Pidättekö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa säädetään?

Kyllä

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue kannattaa sitä, että lainsäädäntöön lisätään säännökset sosiaalihuollon toimintayksiköissä suoritettavasta teknisestä valvonnasta.

Valvontaviranomaiset ovat tulkinneet lainsäädäntöä eri tavoin teknisen valvonnan osalta, joten lainsäädännön yhdenmukaisen soveltamisen ja asiakkaiden yhdenvertaisen kohtelun kannalta on tärkeää, että asiasta on nimenomaisesti säädetty selkeillä säännöksillä.

Missä tilanteissa katsotte, että toimintayksikössä olisi tarpeen käyttää tallentavaa kameravalvontaa? Millainen prosessi liittyy tallentavan kameravalvonnan käyttämiseen

Esimerkkinä tilanteista, joissa tallentavaa teknistä kameravalvontaa tarvitaan ovat sellaiset kiinteistön tilat, jotka jäävät katveeseen suhteessa keskeisiin tiloihin sekä lääkehuoneissa ja/tai lääkekaappien luona tapahtuva kameravalvonta.

Tämän lisäksi tallentavaa kameravalvontaa tarvitaan tilapäismajoitusyksikköjen yhteisissä tiloissa ja yhteiskäyttöisissä majoitushuoneissa. Tekninen valvonta on tarpeen tilapäismajoitusyksikköjen yhteiskäyttöisissä majoitushuoneissa asiakkaiden ja työntekijöiden terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Kameravalvontajärjestelmän reaaliaikaista kuvaa käytetään valvontatarkoituksessa yleiskuvan muodostamiseksi palveluyksikön tapahtumista sekä tarvittaessa joidenkin yksittäisten tilanteiden seuraamiseksi. Kameravalvontajärjestelmän tallenteita voivat katsoa ja käsitellä ainoastaan käyttöön nimetyt henkilöt. Kameravalvontajärjestelmän tallenteita luovutetaan ainoastaan poliisille, poliisin esittämästä pyynnöstä.

Asiakkaiden, potilaiden sekä työntekijöiden turvallisuuden varmistamiseksi kameravalvontaa tulisi olla mahdollista kohdentaa myös kotirauhan piiriin mahdollisesti kuuluviin tiloihin, kuten asuntojen oville sekä käytäville.

Pidättekö kannatettavana, että laissa säädettäisiin, että asiakasprosessin aikana on arvioitava teknologian hyödyntämisen mahdollisuus asiakkaan sosiaalipalveluissa?

Kyllä

Pidättekö kannatettavana, että asiakasmaksulain 10 e §:ään lisätään uusi momentti, jonka nojalla turva-auttamispalvelun toteuttamisesta osana kotihoitoa voidaan periä maksu?

Kyllä

Asiakasmaksulain mukaan säännöllisen kotihoidon asiakasmaksu perustuu asiakkaan palvelupäätökseen kirjattuun palvelutuntien lukumäärään. Säädäntö ei mahdollista asiakasmaksun suuruuden muuttamista asiakkaan lyhytaikaisissa, ennakkoimattomissa palvelutarpeen muutoksissa. Asiakasmaksun perimisen mahdollistaminen tilanteessa, jossa asiakkaan kiireelliseen tarpeeseen vastataan teknologisen ratkaisun avulla kotihoidon säännöllisen palvelun rinnalla, mahdollistaa sen, ettei asiakkaalle tarvitse suunnitella käyntejä varmuudeksi, joka johtaa siihen, että asiakkaan maksaman asiakasmaksun kokonaismäärä saattaa alentua.

Pidättekö kannatettavana, että teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa asetettaisiin maksimiraja?

Ei

Teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa ei tulisi asettaa maksimirajaa. Esitys perustuu käsitykseen tämänhetkisistä teknologisista ratkaisuista, jotka voivat kehittyä nopealla vauhdilla.

Jos kannatatte maksimirajan asettamista teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa, onko ehdotettu 0,04 mielestänne sopiva?

Ei

Pidättekö kannatettavana, että iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon vähimmäishenkilöstömitoitus olisi edelleen 0,6 työntekijää asiakasta kohti, jota ei voitaisi teknologioita käytettäessä alittaa?

Ei

Nykyinen teknologia mahdollistaa yksilöllisen asiakkaiden tarpeiden huomioimisen, eikä tätä ole hyödynnetty ympärivuorokautisen palveluasumisen palveluissa.

Asiakasprofiilit poikkeavat toisistaan ja sen vuoksi tarvittaisiin mahdollisuutta joustaa vähimmäismitoituksesta. Mitoituksen tulisi perustua yksikön tiloihin liittyviin vaatimuksiin, kulloinkin olevaan asiakkaiden palvelutarpeeseen ja profiiliin ilman, että siitä olisi säädetty liian tarkasti.

Valmistelussa on arvioitu, että lääkehuoltoon, yöaikaiseen valvontaan ja kirjaamiseen liittyvillä teknologioilla voi olla henkilöstövaikutuksia. Näettekö, että iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa voisi vielä olla joitakin muita välittömän asiakastyön tehtäviä, joissa teknologian avulla voitaisiin vähentää henkilöstötarvetta?

Kyllä

Jos kyllä, mitä tehtäviä ne olisivat ja millä teknologialla henkilöstötarvetta voitaisiin vähentää?

Teknologian hyödyntäminen esimerkiksi asiakkaiden turvallisuuden varmistamiseksi yksiköissä ei rajoitu pelkästään yöaikaan, vaan on hyödynnettävissä laajemmin. Teknologisia ratkaisuja on hyödynnettävissä myös esimerkiksi yksikön arjen toiminnassa ja sisällön tuottamisessa sosiaalisen kanssakäymisen tukemiseksi.

Kannustaako esitys mielestänne investoimaan uusiin teknologioihin sosiaalihuollon palveluissa (myös muissa kuin iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa)?

Ei

Jos mitoitus on määritelty sitovasti liian korkeaksi, ei lainsäädäntö tue investointien tekemistä. Kotiin vietävissä palveluissa asiakasmaksusta säättäminen tukee teknologisten ratkaisujen investointeja. Niissä asumispalveluissa, joissa ei ole lakisääteisiä mitoituksia, esitys kannustaa tekemään investointeja.

Voitte esittää muut asiaan liittyvät näkökohtanne ehdotuksen vaikutuksista.

Hallituksen esitysluonnoksessa on ehdotettu, että vanhushuolulakiin lisättäisiin säännös, joka koskee valvontalain säännöksistä poikkeamista tilapäisesti siltä osin kuin kyse on teknologisten ratkaisujen käyttöönoton aiheuttamista henkilöstömitoitusmuutoksista. Kyseinen säännös tulisi lisätä vanhushuolulain sijasta valvontalakiin lainsäädännön soveltamisen helpottamiseksi, sillä kyse on tosiasiaa valvontalain tilapäisestä muutoksesta.